

A program részben a Miniszterelnökség Családokért Felelős Tárcá Nélküli Miniszter megbízásából a Nemzeti Tehetség Program és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-TMV-M-20-B-0039 azonosító számú pályázati támogatásból valósul meg.

LIII. Irinyi János Középiskolai Kémiaverseny

2021. március 4.

Második forduló – I.a, I.b és I.c kategória

- Munkaidő:** 150 perc
- Összesen:** 170 pont
- ✓ A periódusos rendszer az utolsó oldalon található. A periódusos rendszert nyugodtan letépheted a feladatlap végéről, ha úgy könnyebben tudod használni. Ezt az utolsó oldalt nem kell beadnod.
  - ✓ Egyéb segédeszközként csak toll és számológép használható.
  - ✓ A számolási feladatokat és a laborfeladatot külön lapokon oldd meg (egy lapra több feladat megoldása is kerülhet), az elméleti feladatokat pedig a feladatlapon!

PONTÖSSZESÍTŐ		maximális	elért pont
Az iskola, illetve a javító tanár tölti ki!	E1.	25	
	E2.	10	
Tanuló heti óraszám (az igazgatói nyilatkozatban megadott óraszám):	E3.	10	
	E4.	17	
	E5.	14	
	Sz1.	11	
	Sz2.	13	
9. osztályban: ..... 10. osztályban:	Sz3.	14	
	Sz4.	12	
javító tanár:	Sz5.	24	
	L1.	20	
	Összesen:	170	

Feladatsor

Elmélet

E1. feladat

25 pont

Egészítsd ki a táblázatot! Mindenhová csak egy megoldást írf!

Képlet	Név	Halmazállapot (20 °C-on és 0,1 MPa nyomáson)	Rácstípus	Oldhatóság vízben
	jód			
HCl				
			fémrács	
SiO ₂				
CH ₄				
			ionrács	
		gáz	molekularács	nem oldódik
		folyadék	molekularács	oldódik

E2. feladat

10 pont

Igaz vagy hamis? Írf I betűt az igaz, H betűt a hamis állítások mellé!

Az oldhatóság a hőmérséklet emelésével minden esetben nő.	
Az ionrácsos anyagok apoláris oldószerekben általában jól oldódnak.	
A vegyületek között vannak atomrácsos, ionrácsos és molekularácsos szerkezetűek is.	
Az oldhatóság értéke az adott hőmérsékleten telített oldatra vonatkozik.	

Az atomrácson anyagok vízben nem oldódnak.	
Az atomrácsonban, a fémrácsonban és az ionrácsonban is elsőrendű kötés a rácsösszetartó erő.	
Az ionrácsonban anyagoknak alacsony a forráspontja.	
Az elemek között vannak atomrácsonban, fémrácsonban és ionrácsonban szerkezetűek is.	
A kálium-nitrát oldódása endoterm folyamat.	
A hidrogénkötés a legerősebb elsőrendű kötés.	

E3. feladat

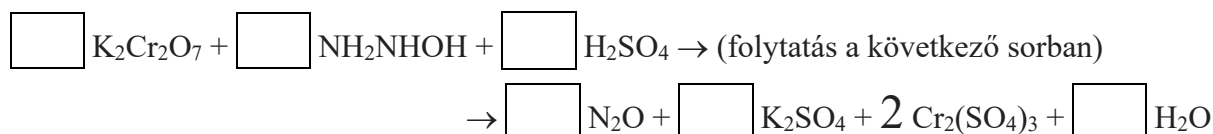
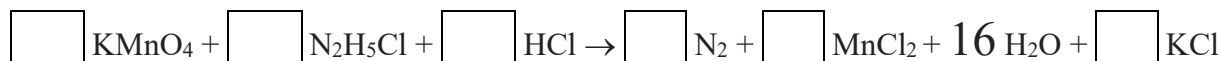
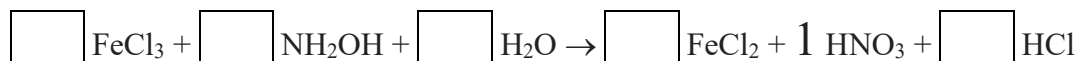
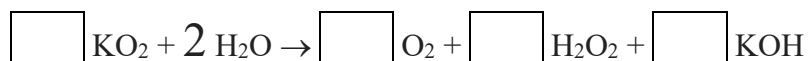
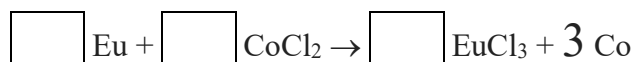
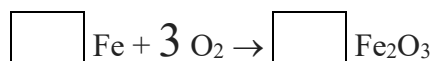
10 pont

Végezd el a következő mennyiségek átszámításait a kívánt mértékegységre!

A víz forráspontja (0,1 MPa nyomáson):	100 °C	K
A víz fajhője:	$4,183 \frac{\text{kJ}}{\text{kg} \cdot \text{°C}}$	$\frac{\text{J}}{\text{g} \cdot \text{K}}$
Az oxigén moláris tömege:	32 g/mol	kg/mol
Az aranyatom atomsugara:	146 pm	m
Nátrium-hidroxid-oldat koncentrációja:	50,0 mol/m ³	mmol/mm ³
A higany sűrűsége:	13600 kg/m ³	g/cm ³
Kénsavoldat tömegkoncentrációja:	136 g/dm ³	g/cm ³
A kénsav oldáshője:	-74,4 kJ/mol	J/g
A kobalt-nitrát oldhatósága 20 °C-on:	100 g/100 g víz	tömeg%
Reakciósebesség:	$8,1 \frac{\text{mmol}}{\text{dm}^3 \cdot \text{s}}$	$\frac{\text{mol}}{\text{m}^3 \cdot \text{s}}$

E4. feladat**17 pont**

Rendezd a következő reakcióegyenleteket! Egy együtthatót mindenhová előre beírtunk, ezt ne változtasd meg, és ha valamelyik együttható értéke 1, azt is írd be!

E5. feladat**14 pont**

Egészítsd ki a táblázatot! A halmazállapotokat szobahőmérsékleten és légköri nyomáson (0,1 MPa) add meg!

Oldószer		Oldott anyag (oldódás előtti)		Oldat	
neve vagy képlete	halmazállapota	neve vagy képlete	halmazállapota	hétköznapi neve	halmazállapota
				szódavíz	
				jódtinktúra	
		ecetsav			
		HCl			

Számolás

Sz1. feladat

11 pont

Egy folyékony rovarirtószer csomagolásán az szerepel, hogy a termékhez legfeljebb 10 % víz adható. Bár nem fogalmaznak egyértelműen, feltételezhető, hogy ez az oldat végtérfogatának 10 %-os növelését jelenti (azaz amit hígítás után kapunk, az az eredeti térfogat 110 %-a). Péter a leandereit szeretné lepermetezni, de túl sűrűn folyónak és túl töménynek találja a készítményt, így él a hígítás lehetőségével. Kimér 900 ml oldatot és egy liter végtérfogatra feltölti vízzel.

- Hány százaléka az így kapott oldat koncentrációja az eredetinek?
- Hogyan kellett volna hígítani az oldatot, hogy betartsa a használati utasításban foglaltakat?
- Hány százaléka lett volna az így kapott koncentráció az eredetinek?
- Veszélyeztette-e Péter a növényeit a hígított rovarirtószerrel? A válaszodat indokold!

Sz2. feladat

13 pont

Valamely 27,72 tömeg%-os, $1,200 \text{ g/cm}^3$ sűrűségű kénsavoldat $361,4 \text{ cm}^3$ vízzel való elegyítésének hatására a kénsavoldatban lévő víz tömege kétszeresére nő. A keletkezett oldat sűrűsége $1,110 \text{ g/cm}^3$, a víz sűrűsége pedig $1,000 \text{ g/cm}^3$. Határozd meg ennek az oldatnak a *tömeg%-át, anyagmennyiség%-át, anyagmennyiség-koncentrációját és tömegkoncentrációját!*

Sz3. feladat

14 pont

A nikkell-szulfát oldhatósága $80 \text{ }^\circ\text{C}$ -on: $63,2 \text{ g só}/100 \text{ g víz}$. Valamely NiSO_4 -oldat 250 gramm tömegű, $80 \text{ }^\circ\text{C}$ -on telített oldatát $20 \text{ }^\circ\text{C}$ -ra hűtve kristálykiválást tapasztaltunk. A hidegen telített oldat $27,0 \text{ tömeg}\%$ -os, és az oldószer mennyisége $24,65 \%$ -kal kevesebb a $80 \text{ }^\circ\text{C}$ -on telített oldatban lévőétől.

- Hány gramm anyag kristályosodott ki?
- Mi a kristályvizes nikkell-szulfát képlete?

Sz4. feladat

12 pont

Zárt térben, ha sok ember van jelen, a levegő hamar elhasználódik, ezért fontos a gyakori szellőztetés. A szakirodalom szerint nyugalmi állapotban 500 ml levegőt lélegzünk be és átlagosan 5 másodpercenként veszünk levegőt, a belélegzett levegő közelítőleg $21 \text{ térfogat}\%$, míg a kilélegzett $16 \text{ térfogat}\%$ oxigént tartalmaz. Ahogy a szén-dioxid koncentrációja nő, fejfájás, aluszékonyság törhet ránk, nem tudunk koncentrálni. A levegőben kis mennyiségben jelenlévő gázok koncentrációját ppm-ben szokás megadni, ez az angol „parts per million” rövidítése. Olyan egység ez, mint a százalék, csak nem század, hanem milliomodrész jelent. A friss levegőben a szén-dioxid koncentrációja 400 ppm körüli, vagyis $1,00 \text{ m}^3$ levegőben $0,000400 \text{ m}^3$ szén-dioxid található. Mintegy 2000 ppm körül már elhasználnak, rossznak kezdjük érezni a levegőt.

Ha egy 20 m^2 alapterületű, $2,5 \text{ m}$ belmagassággal rendelkező tanteremben 10 ember tartózkodik, milyen gyakran kell szellőztetni, hogy ne legyen rossz a levegő? (Az ajtóréseken és ablakréseken történő cserével ne számolj, az ugyanis elhanyagolható, ha jól záródnak a nyílászárók.)

Sz5. feladat**24 pont**

Az iskolai szertárban a kémia tanár $100,0 \text{ cm}^3$ hangyasavoldatot (a hangyasav egyértékű sav, képlete: HCOOH) készített. Három tanuló különböző módszerrel titrálta meg a savat. Mindegyik diák $10,0\text{-}10,0 \text{ cm}^3$ oldatot mért meg.

- I. Az első diák a hangyasavoldatot $8,00 \text{ cm}^3$ $0,150 \text{ mol/dm}^3$ koncentrációjú NaOH -oldattal közömbösítette.
- II. A másik diák $8,8 \text{ cm}^3$ brómos vízzel színtelenített el a $10,0 \text{ cm}^3$ savoldatot. A reakció kiegészítendő reakcióegyenlete a következő: $1 \text{ HCOOH} + \text{Br}_2 = \text{HBr} + \text{CO}_2$.
- III. A harmadik diák pedig az alább kiegészítendő reakcióegyenlet szerint titrálta meg a $10,0 \text{ cm}^3$ oldatát: $2 \text{ KMnO}_4 + \text{HCOOH} = \text{CO}_2 + \text{MnO}_2 + \text{H}_2\text{O} + \text{KOH}$. Ő $8,00 \text{ cm}^3$ KMnO_4 -oldatot használt el a $10,0 \text{ cm}^3$ savoldatra.
  - a) Hány mol/dm^3 koncentrációjú volt az eredeti hangyasavoldat?
  - b) Hány mol/dm^3 koncentrációjú volt a brómos víz?
  - c) Hány mol/dm^3 koncentrációjú volt a KMnO_4 -oldat?
  - d) Hány mg ezüstöt választana ki ammóniás ezüst-nitrátoldatból a $10,0 \text{ cm}^3$ savoldat? A kiegészítendő reakcióegyenlet: $1 \text{ HCOOH} + \text{Ag}^+ + \text{OH}^- = \text{CO}_2 + \text{Ag} + \text{H}_2\text{O}$.

(A kiegészítendő reakcióegyenleteknél az első együtthatókat könnyítésként megadtuk, de ezeket megváltoztathatod, ha más módon szeretnéd rendezni az egyenleteket.)

Labor**L1. feladat****20 pont**

Egy kétértékű sav moláris tömegét határoztuk meg NaOH -oldattal való titrálással.

- a) Első lépésben a NaOH -oldat koncentrációját kellett meghatározni.

Három titráló lombikba kimértünk $10,00\text{-}10,00 \text{ cm}^3$ $0,1057 \text{ mol/dm}^3$ koncentrációjú sósavat, 2-3 csepp metilvörös indikátort cseppentettünk hozzá, majd megtitráltuk az ismeretlen koncentrációjú NaOH -oldattal. A fogyások az alábbiak voltak:

  1. titrálás: $10,38 \text{ cm}^3$
  2. titrálás: $10,39 \text{ cm}^3$
  3. titrálás: $10,34 \text{ cm}^3$

Mennyi volt a NaOH -oldat koncentrációja?
- b) A második lépésben az ismeretlen kétértékű savból $561,0 \text{ mg}$ -ot kimértünk, desztillált vízben oldottuk és mérőlombikban $100,0 \text{ cm}^3$ oldatot készítettünk belőle. Ebből az oldatból $10,00\text{-}10,00 \text{ cm}^3$ -t kimértünk mérőlombikba és 3-4 csepp fenolftalein indikátort cseppentettünk hozzá. Az oldatokat az a) pontban használt NaOH -oldattal titráltuk meg, és a fogyások a következők voltak:

1. titrálás: $9,33 \text{ cm}^3$
2. titrálás: $9,33 \text{ cm}^3$
3. titrálás: $9,31 \text{ cm}^3$

Számítsd ki, hogy mennyi az ismeretlen kétértékű sav moláris tömege!

Ezt a periódusos rendszert tartalmazó utolsó lapot nyugodtan tépd le a feladatsorról,
 hogy könnyebben tudd használni. Ezt a lapot nem kell beadni a verseny végén.

18

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H 1,0																	He 4,0
3	4																10
Li 6,9	Be 9,0																Ne 20,2
11	12																18
Na 23,0	Mg 24,3																Ar 39,9
19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
K 39,1	Ca 40,1	Sc 45,0	Ti 47,9	V 50,9	Cr 52,0	Mn 54,9	Fe 55,8	Co 58,9	Ni 58,7	Cu 63,5	Zn 65,4	Ga 69,7	Ge 72,6	As 74,9	Se 79,0	Br 79,9	Kr 83,8
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54
Rb 85,5	Sr 87,6	Y 88,9	Zr 91,2	Nb 92,9	Mo 96,0	Tc -	Ru 101,1	Rh 102,9	Pd 106,4	Ag 107,9	Cd 112,4	In 114,8	Sn 118,7	Sb 121,8	Te 127,6	I 126,9	Xe 131,3
55	56	57	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86
Cs 132,9	Ba 137,3	La 138,9	Hf 178,5	Ta 180,9	W 183,8	Re 186,2	Os 190,2	Ir 192,2	Pt 195,1	Au 197,0	Hg 200,6	Tl 204,4	Pb 207,2	Bi 209,0	Po 209,0	At 210,0	Rn 222,0
87	88	89	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118
Fr -	Ra -	Ac -	Rf -	Db -	Sg -	Bh -	Hs -	Mt -	Ds -	Rg -	Cn -	Nh -	Fl -	Mc -	Lv -	Ts -	Og -

58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71
Ce 140,1	Pr 140,9	Nd 144,2	Pm -	Sm 150,4	Eu 152,0	Gd 157,2	Tb 158,9	Dy 162,5	Ho 164,9	Er 167,3	Tm 168,9	Yb 173,0	Lu 175,0
90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103
Th 232,0	Pa 231,0	U 238,0	Np -	Pu -	Am -	Cm -	Bk -	Cf -	Es -	Fm -	Md -	No -	Lr -